

Հայաստանը Բագրատունյաց թագավորության դարաշրջանում

Հայոց թագավորության վերականգնումը 9-րդ դարի վերջում ըստ էության դարակազմիկ երևոյթ էր հայ ժողովողի ազգային ազատագրական շարժման պատմության մեջ: 885թ. օգոստոսի 26-ին տեղի ունեցավ Աշոտ 1 Բագրատունու թագադրումը հայոց կաթողիկոս Գևորգ Գառնեցու օրինությամբ Արշակուինք Բագարան բերդաքաղաքում, որը և դարձավ Բագրատունյաց թագավորությամբ առաջին մայրաքաղաքը Աշոտին ճանաչեցին և թագ ուղարկեցին արաբական խալիֆ Մութամիդը վրաց և աշվանաց իշխանները: Աշոտ 1 իր վարած տնտեսական քաղաքականությամբ ռազմաքաղաքական ասպարեզում հզորացավ և միջազգային արենայում ամուր դիրք գրավեց: Նրա մահից հետո գահն անցավ նրա որդուն Սմբատ 1-ին որն ըստ էության շարունակեց իր հոր գործը մայրաքաղաք դարձնելով Շիրականավը Սմբատ 1 ևս ճանաչվեց խալիֆի կողմից և օծվեց Գևորգ կաթողիկոսի կողմից իր կողմից կառուցված Սբ Փրկիչ Եկեղեցում: Նա ցանկանում էր վերականգնեց բարեկամական հարբ Շռովի հետ և այդ պատճառով կազմեց պատվիրակություն և ուղարկեց Լևոն 6 իմաստասերի մոտ: Նա հատուկ դեսպանություն ուղարկեց և Պոլիս բազում նվերներով: Կայսրն իր հերթին պատասխան նվերներ ուղարկեց Սմբատ 1 ինչը աննախադեալ էր Շռոմեական կայսրության պատմության մեջ: Այս ընթացքում ակտրպատականի ոստիկակն Ապշինը որոշեց հարձակվել Հայաստանի վրա այդ մասին իմանալով Սմբատը 30 հազ զորք հավաքելով գնաց նրան ընդառաջ և բանակցությունների միջոցով կանխեց պատեհազմի վտանգը: Սմբատ 1 հեղինակություն էլ ավելի բարձրացավ Դվինի համար ճակատամարտում հաղթելուց հետո (892թ.) 2 հրամանատարի գերի վերցնելով Սմբատը նրանց շղթայակաա ուղարկեց Շռոմեական կայսր Լևոնին Այդ հաղթանակից հետո պրա իշխանություն ընդարձակվեց տարածվեց Գուգարքից հյուսիս և գնալով Երկիրը սկսեց զարգանալ և այդ ժամանակ էլ կնքնվեց հայ-բյուզանդական արևտրական պայմանագիրը: 893թ. Երկրի բնականոն զարգացումը ընդհատվեց ավերիչ Երկրաշարժի հետևանքով 1000 ավոր մարդիկ մնացին փլատակների տակ: Շենց այդ դժվարին պահին արաբներն նորից անցան հարձակման: Արյունահեղությունը կանխելու նպատակով Գևորգ Կաթ. Ստանձնեց Աշտարարի դեմ գնալով Դվին նա բանակեց Ավշինի հետ ով խոստացավ ամենինչ ավարտել հաջողությամբ եթե Սմբատը անձամբ գնա իր մոտ: Կաթ. Տեղեկանալով Ավշինի պահանջի մասին Սմբատը անմիջապես հասկացավ նախապատրաստվող ներդավարությունը բնականաբար ինքը հրաժարվեց գնալով Ավշինի մոտ, իսկ կաթողիկոսին խնդրես նույնպես չգնալ: Սակայն իր խոստմանը հավատարիմ կաթ.-ը գնաց Ավշինի մոտ որտեղ նրան ձերբակալեցին դրանից հետո Ավշին իր զորքով գնաց Արագածոտն գավառի Դողս գյուղը ուր 894թ. տեղի ունեցավ գլխավոր ճակատամարտը և Ավշինն ապրտվեց: Ավշինը ստիպված ազատ արձակեց կաթ հայոց արքունիքից և նախարարական տներից ստանալով իր պահանջած փրկագինը: Հայաստանում որոշ ժամանակ տիրեց խաղաղություն ինչը նպաստեց Երկրի զարգացմանը: Այդ հանգամանքը նպաստեց շինարարության մեծ թափի,

սակայն դրանք կարճ տևեցին քանի որ վրա հասավ թոնդրակյան շարժումը: Օգտվելով այդ իրավիճակից Յուսուֆը ներխուժեց Հայաստան գրավեց Դվինը այնուհետև վերադառնալով Ատրպատական Սմբատ թագավորի իշխանությունը թուլացնելու նպատակով Վասպոգրականի գահերեց իշխան Գագիկին նորից թագ ուղարկեց Յուսուֆի գորքերը 909թ ներխուժեցին Հայաստանի շրջաններ իսկ 10թ.-ին Նիգ գավառի ձկնավաճառ վայրում տեղի ունեցավ ճակատամարտում որը գլխավորում էին Սմբատի որդիները հայերը անհաջողության մատնվեցին իսկ Սմբատ թագավորը հույս ունենալով փրկել իրավիճակը սկսեց բանակցել Յուսուֆի հետ ոչը խաղտելով բանականության բոլոր սահմանները սպանեց Սմուտին 914թ Հայաստանի համար ստեղծված ծանր պայմաններում օտավ նվաճողների դեմ պայքարը գլխավորը Սմբատի որդի Աշոտը ով իր քաջության և Երկաթի կամքի կամար անվանվեց Աշոտ Երկաթ: Հայ ժողովրդի մղված պայքարի ելքը վճռվեց

2 ճակատամարտերում: Աշոտ Երկաթը Սևաննա լճի ափին իր փոքրաթիվ գորքով պարտության մատնեց Վեշիրի գորքին: Իսկ հայոց գորավար Գևորգ Մարզպետուն Գեղի ամրոցի մոտ վերջանականապես ջախջախեց արաբներին: Աշոտ Երկաթը ճանաչվեց ՀԱՅՈՑ ԹԱԳԱՎՈՐ և ՇԱՀՆ ՇԱՀ: Աշոտ Երկաթի եղբոր Աբասի գահակալության շրջանում մայրաքաղաքը տեղափոխվեց Կարս: Նա շարունակելով Աշոտ Երկաթի գործը ձգտում էր կայունացնել Երկրո ներքին քաղաքական իրավիճակը և ամրապնդել թագավորական կենտրոնական իշխանությունը: Նրանից հետո իշխամությունն անցավ Աբասի որդի Արշակ 3-ին մայրաքաղաքը տեղափոխվեց Անի որը նշանավորվեց նրանով որ հենց այստեղ տեղի ունեցավ Աշոտ 3 թագադրում և նրա հանդիսությունը: Իսկ հետագայուն Անին այնսիսի զարգացում ապրեց որի մասին խոսում էին հիացմունքով և այն դասում զարգացած քաղաքների շարքին: Ոչ միայն շինարարակն գործունեությամբ Աշոտ 3 Ողորմածը այլ նրա կինը Սահականդիստը որի անվան հետ է կապվում Սանահին և Հաղպատ Եկեղեցիների կառուցումը: Հայաստանը արևմտյան սահմանները և մարզերը հանգիստը չէին ինչպես Բյուազնդական և ծավալապաշտ քաղաքականության հետևանքով Ապահունիքը զավթած կայսիկների ամիրության ներկայության պատճառով: Վիճակն անհանգիստ էր նաև Տարունում որն իր դիրքի պատճառով հայտնվել էր Բյուզանդական կայսրության ուշադրության կենտրոնում:

Բյուզանդական կայսրության նորերի նկատմամբ իր նվաճողական քաղաքականությին իրականացնելից սկսեցին կտակներիկ տեր կանգնել հայ իշխաների տիրույթներին Այդպես եղավ Բագրատունյաց ժառանգության հետ արևմտյան Տարոնում, այդպիսի ճակա- տագիր էր սպասվում Մեծ Հայքի աշխարհներից Տայքին ու Վասպուրականին և Անի-Շիրակի Բագրատունյաց թագավոր- րության տարածքին: Աշոտ Ողորմածը հանուն պետության ամրապնդման ստեղծեց հայոց թագա- վորությունների դաշնապետությունը: Այդպիսի քաղաքականության արդարացված լինելը Երևան հետագա իրադարձություններից, երբ XI դարի կեսերին Անի- Շիրակի Բագրատունիների թագավորության վերացումից հետո, մյուս հայկական թագավորությունները բացի Վաս- պուրականից/ որոշ ժամանակ պահպանեցին իրենց գոյու- թյունը՝ դիմադրելով արևելյան վաչկատուն ցեղերի հարձա- կումներին: Վասպուրականից (908-1021թթ.) հետո հոչակվեց Կարս-Վանանդի թագավորությունը

(963-1065թթ.), որի հիմ- նադիրը Աշոտ III-ի եղբայրն էր՝ Մուշեղ Բագրատունին: Շայաստանի հյուսիս արևելքում՝ Տաշիր-Զորագետում, ստեղծ- վեց ռազմավարչական շրջան, որի կառավարիչ դարձավ Աշոտ III-ի որդին՝ Գուրգենը /հայերեն՝ տեղական արտասա- նությամբ՝ «Կիւրիկէ»/, և այդպիսով ստեղծվեց Կյուրիկյանների թագավորությունը (970-1113թթ.): Կյուրիկյանների թագավորությունը XI դարի երկրորդ կեսին հերոսաբար կռվեց թուրք-սելջուկների դեմ: Սյունիքի թագավորության ստեղծումը 970թ. արդյունք էր տեղի հշխանական տան ինքնուրոյն գահակալման ձգտման: Այնուամենայնիվ միավորչական միտումներն ավելի հզոր էին, և 974թ. Սյունիքի թագավորության գործը մասնակցեց Աշոտ III-ի իրականացրած զորահավաքին: Երբ Շովիաննես Զմշկիկ կայսրը արաբների դեմ արշավելու պատրվակով մտավ Կրևմը- տյան Շայաստանի սահմանները, Աշոտ III-ը հավաքեց հայոց բանակը, որն ընդգրկում էր ինչպես արքունի գործը, այնպես էլ Կապանի /Սյունիքի/ թագավոր Փիլիպոսի, Տաշիր- Զորա- գետի թագավոր Աշոտ-Սահմակի և Սասունի հշխանու- թյան գործերը: Աշոտ III-ի դրոշի ներքո միավորվել էին հայոց ռազմական ուժերը (80հազար մարդ՝ հեծելազոր, հետևակ), որոնք բանակեցին Շարք գավառում: Տարոն գավառ հասած կայսրը շտապեց դաշինք կնքել Աշոտ III-ի հետ: Դեռևս X դարի առաջին կեսին Աշոտ Երկաթի աները՝ Սահմակ Սևադան Արցախում գտնվող իր ժառանգական տի- րույթը ընդարձակեց ի հաշիվ Ուտիք աշխարհի որոշ տարածքների և հիմնել Փառհսոսի հշխանությունը: Սահմակ Սևա դայի որդին՝ Շովիաննես- Սենեքերիմը, X դարի կեսին իրեն հռչակեց թագավոր: Փառհսոսը դարձավ թագավորության կենտրոնը: Այն պահպանվեց մինչև 1044թ., որից հետո անցավ Խաչենի հշխանությանը Արցախում: Աշոտ III-ի որդին՝ Սմբատ II Տիեզերակալը (977-989թթ.) հատուկ ուշադրություն դարձրեց Երկրի պաշտպանությանը: Անի մայրաքաղաքի արագ աճը հրամայական դարձրեց մայ- րաքաղաքի նոր պաշտպանական գոտի ստեղծելու խնդիրը, ինչին էլնա ձեռնամուխ Եղավ: Սմբատ II-ի օրոք հայ Բագրա- տունիների հեղինակությունը այնքան բարձր էր, որ նա խա- ղաղարի դեր ստանձնեց Վրաց-աբխազական բարդացած հարաբերություններում (988թ.): ԳԱԳԻԿ I-ի ԳԱՎԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆԸ Բագրատունյաց Շայաստանը իր քաղաքական, տնտե- սական հզորության գագաթնակետին հասավ Գագիկ 1-ի (990-1020) թագավորության տարիներին: Գագիկը, ամուսնա- նալով Սյունյաց Վասակ թագավորի աղջկա՝ Կատրանիդեի հետ, իսկ հետագայում իր աղջկան՝ Խուշուշին, կնության տալով Վասպուրականի թագավոր Սենեքերիմ Արծրունուն, ամրապնդեց Երկրի ներքին վիճակը: Ըստ Ստեփանոս Տարոնցի Ասողիկի՝ Գագիկ շահնշահը տիրեց բազմաթիվ բերդերի և գավառների Վայոց Զորի, Խա- չենի և Փառհսոսի սահմաններում ավելի քան իր Եղբայրը: Սակայն նրա գահակալության սկզբնական ժամանակաշրջա- նում ակտիվացավ Ատրպտականի ամիրան, որը ներխուժեց Շայաստան՝ նպատակ ունենալով առաջին հերթին Տայքի ժառանգական տեր, հայ հշխան Դավիթ Կյուրապաղատից խլել Վասիլիունիք գավառի Մանակերտ քաղաքը, որը վերջինս մինչ այդ ազատագրել էր Կայսիկներից: 998թ. Վասիլիունիքի Շումբ գյուղի սպարապետ Վահրամ Պահլավունու գլխավորած վեց հազարանոց զորքը և Տայքի Դավիթ Կյուրապաղատի ուժերը պարտության մատնեցին Ատրպտականի ամիրային: Ճակատամարտին մասնակցած զորավարներից հատկապես աչքի ընկավ սպարապետ Վահ- րամ Պահլավունին: Թշնամու

բանակը ջախջախվեց և դուրս շպրտվեց Շայկական տարածքներից: Ձեռք բերված խաղաղությունը հնարավորություն ընձեռեց զարգացնելու տնտեսությունը, առևտուրը, արհեստները, շինարարությունը և այլն: Գեղաշուք Անին համալրվեց նոր կառուցներով: 1001թ. ավարտվեց դեռևս Սմբատ թագավորի օրոք սկսված Անիի Մայր տաճարի շինարարությունը /ճարտարապետ Տրդատ, ըստ Ասողիկի Կոստանդնուպոլիսի սբ. Սովիա տաճարի գեղեցկապես վերաշինող/: Անիում կառուցվեցին բազմաթիվ եկեղեցական ու աշխարհիկ շինություններ Գագիկ I-ը 1001թ. բռնագրավեց կենտրոնական իշխանության դեմ ըմբուտացած Տաշիր-Զորագետի՝ Բագրատունի-ների Լոռու ճյուղի թագավոր Դավթի (996-1048թթ) տարածքը՝ ների զգալի մասը, ինչի պատճառով էլ վերջինս ստացավ «Անհողի» մականունը: Բյուզանդական կայսրության արևելյան քաղաքականության հիմնական ուղղությունը շարունակում էր մնալ Արևմտյան Շայաստանի հողերի բռնագավթումը: Կայսր Վասիլ/Բարսեղ II- (976-1025թթ.) բյուզանդական զորավար Վարդ Սկիերոսի ապստամբությունը ճնշելու համար Դավթի Կյուրաղապատից սպասվող օգնության դիմաց նրան խոստացավ տալ Շարքը մինչ այդ կայսրության կողմից զավթված հողերի հետ մեկտեղ: Դավթի մահից հետո, առանց հաշվի նստելու Կենտրոնական Շայոց Բագրատունյաց կենտրոնական թագավորության հետ, Վասիլ II-ը 1000թ. շտապեց տեր կանգնել Արևմտյան Շայան-տանում գտնվող Դավթի ժառանգական տիրույթներին՝ իբր նրա թողած «կտակի» համաձայն: Տայքի գունդը համառ դի-մադրություն ցույց տվեց կայսերը, սակայն ուժերը անհա-վասար էին և Վասիլը տիրացավ Տայքին: Բյուզանդիան, X դ. Վերջին և XI դ. շեմին տիրանալով Տարոնի մնացած մասին և Տայքին, որոնք ընդգրկեց կայսեր բական ռազմավարչական համակարգի մեջ: Նվաճելով հայ-կական հողերը և ստիպելով հայերին տեղահանվելու վերա-բնակվել Բյուզանդիայի սահմաններում կայսրությունը ոչ միայն սասանեց Բագրատունիների թագավորության հզորությունը և կեսունակությունը, այլև իրեն զրկեց այն կենդանի պատվարից, ինչպիսին Շայաստանն էր արևելյան վաչկա-տուն ցեղերի ներխուժումների ընթացքում, որոնք ի վերջո հենց Բյուզանդական կայսրության գերեզմանափորը եղան: Գագիկ I-ի թագավորության սահմանները ձգվում էին Կուր գետից մինչև Կոգովիտ ու Ծաղկոտն գավառները: Անի-Շիրակի Բագրատունիներին ենթակա էին Վասպուրականի, Սյունիքի, Տաշիր-Զորագետի և Վանանդի հայկական թագավորությունները: Անի-Շիրակի Բագրատունիների թագավորության մաս էին կազմում Արցախի Խաչենի և Ուտիքի՝ Գարդմանի իշխանական տները: Գագիկ I-ի օրոք Թոնդրակյան շարժման դեմ առավել ուժգին պայքարեց կաթողիկոս Ա. Սևանցին (992-1019թթ.): Նա խստորեն պատժեց եկեղեցու այն սպասավորներին, որոնք հարել էին թոնդրակյան շարժմանը: – Գագիկ I-ի մահից հետո գահաժառանգման համար սուր պայքար ծավալվեց նրա որդիներ Շովիանես-Սմբատի և Աշոտի միջև: Բագրատունյաց մեծամեծ իշխանների և թագավորների միջամտությամբ շուտով կնքվեց համաձայնություն, ըստ որի՝ Շովիանես-Սմբատը ավագության իրավունքով գահակալելու էր երկրի կենտրոնական տիրույթներում, իսկ Աշոտ IV-ը՝ Եղերական տիրույթներում, ընդ որում անզավակ Շովիանես Սմբատի մահից հետո «թագավոր ամենայն տանն Շայոց» իրավունքը վերապահվելու էր Աշոտ IV-ին: պատ-մագիր Մաթեոս Ուռիայեցին Շովիանես-Սմբատին բնություն-թագրում էր մտքով իմաստուն, բայց

«Ամարմնով թույլ ու տկար, պատերազմական գործերում անփորձ ու թուլամորթ», իսկ Աշոտ Խ-ին՝ խիզախ, քաջ, հզոր և անպարտելի, պատե- րազմներում հաղթող: Եղբայրների միջև հակամարտությունը շարունակվեց, պառակտվեց իշխանների միասնությունը և թուլացավ երկորի հզորությունը: Գագիկ թագավորի մահվանից անմիջապես հետո Վա- սիլ Բ-ը իր գործողություններն ուղղեց Վասպուրականի թա- գավորության դեմ՝ օգտվելով հարավ- արևելքից թուրք-սելջու- կյան հրոսակախմբերի ավելի հաճախակի հարձակումներից: Վասպուրականի թագավոր Սենեքերիմ Վրծրունին այդ իրա վիճակում ստիպված եղավ իր թագավորությունը 1021թ. կտա- կել Բյուզանդիային՝ փոխարենը հողեր ստանալով Փոքր Հայ- քում, որոնց կենտրոնը Սեբաստիան էր: Այստեղ Սենեքերիմի հետ շատ վասպուրականցիներ տեղափոխվեցին իրենց ընտա նիքներով, ինչը մեծ վնաս հասցրեց Հայաստանի ժողովրդա- գրության ու պաշտպանությանը: ոռ Վասպուրականի տարածքում կայսրը ստեղծեց առան- ձին վարչական միավոր՝ «կատեպանություն»՝ բյուզանդական կառավարչի՝ «կատեպանի» գլխավորությամբ: Վասպուրակա- նում մնացած հայ բնակչությունը ենթարկվում էր անօրինակ ճնշումների և կրում կայսրության ռազմավարչական կառա- վարման լուծը:/ Անհ- ծիրզակի թագավորությունը Բագրատունը ՎԵՐԶՎԱՆ ԳԱՐՎԱԿԱՆԵՐԻ ՕՐՈՔ Օգտվելով երկրում տիրող խառը իրավիճակից՝ թուրք ավագակախմբերը 1021թ. Ատրպատականի կողմից ասպա- տակեցին երկիրը՝ հասնելով մինչև Նիգ գավառը: Բջնիի տերը՝ սպարապետ Վասակ Պահլավունին Վահրամի եղբայրը/ գլխավորեց հայոց ուժերը: Քասախ գետի ափին՝ Սերկալի կոչվող վայրում, Սաղմոսավանքի մոտ տեղի ունեցած ճակա- տամարտում հայերը* հաղթանակ տոնեցին շնորհիվ զորա- վար Սահակ Պահլավունու քաջության, զորավարական հմտու- թյան, որն իր հեծելագնդով կոտորեց ու փախուստի մատնեց թուրքերին: Վասակ Պահլավունին նահատակվեց: Այդ ծանր ժամանակներում 1021-1022թթ Ճմուանը, Վասիլ Բ-ը եկավ Տրապիզոն և հանդիպեց այնտեղ ժամանած Պետրոս Գետադարձին: Նա Շովիաննես- Սմբատի հանձնա- րարությամբ Վասիլ կայսերը հանձնեց թագավորի «կտակը», ըստ որի՝ Շովիաննեսի մահից հետո Անին և Երկիրը պետք է տրվեին կայսրին, ինչը լարվածություն առաջացրեց երկրում: Առաջացավ երկու խմբավորում, որոնցից մեկը /Պահլավունի-ներ և Բագրատունիներ/ դեմ էր, որ «կտակը» գործողության մեջ մտնի: Երկրորդ խմբավորումը, որի ղեկավարն էր արքու- նիքի ազդեցիկ պաշտոնյաներից Վեստ Սարգիսը, կողմ էր, որ «կտակը» կատարվի: 1040թ. մահացավ Աշոտ Խ-ը, որին բերեցին Անի քաղաք և թաղեցին հայոց արքաների գերեզ- մանոցում: Այդ ընթացքում Դավիթ Անհողի թագավորի շուրջ հա- մախմբված հայկական ուժերը ջախջախեցին թագավորու- թյուն ներխուժած Շաղայյան ամիրայի զորքերը: . 1041թ. Շովիաննես-Սմբատը կնքեց իր մահկանացուն, նրան նույնակա թաղեցին Անի քաղաքում հայոց թագավոր- ների գերեզմանոցում: Բյուզանդական կայսր Միքայել Խ-ը (1034-1041թթ.), որը շտապում էր տիրանալ Շովիաննես-Սմբատի «կտակին», Հայաստան ուղարկեց հարյուրհազարանոց բա- նակ, որը, երկրին ավերածություններ պատճառելով, եկավ ու բանակեց Անի մայրաքաղաքի դարպասների առջև: Բյուզան դացիներին աջակցեց Վեստ Սարգիսը, որը, ըստ Ուռհայեցու հափշտակելով հայոց թագավորների գանձարանը, փակվեց Անիի մաքնաբերդում: Անի մայրաքաղաքի պաշտպանությունը բյուզանդական զավթիչներից գլխավորեց Հայոց սպարապետ Վահրամ

Պահլավունին: Անի 1041թ. ճակատամարտի' հաղթանակի պսակը եղավ 1042թ. Աշոտ IV-ի տասնութամյա որդու' Գագիկ II-ի հայոց թագավոր օծումը: Գագիկ Բագրատունին հայտնի էր իր խելացիությամբ և պետականասիրությամբ: Գագիկ II-ը երկիրը մաքրեց թշնամիներից, տեր դար- ձավ իր հայրենի բերդերին, քաղաքներին, գավառներին, ինչ- պես նաև թագավորական ողջ գանձարանին: Նա ձերբակա լեց Վեստ Սարգսին, սակայն խնայելով նրան' ազատ արձա- կեց, ինչի համար հետագայում պիտի զղար: Գագիկ II-ը մեծաքանակ զորքով բանակեց Այրարատ աշխարհում: Այդ ժամանակ Վասակ Պահլավունու որդին՝ մեծ իշխան Գրիգոր Մագիստրոսը, զորքի գլուխն անցած, բանա- կեց Բցնի ամրոցի մոտ և զախցախեց Շայաստան ներխուժած թուրքական զորքը: / Կոստանդին IX Մոնոմախ կայսրը (1042-1055թթ.), որպես Շովիաննես Սմբատի «կտակի» ժառանգորդ վերստին պահանջեց հանձնել Անին և դրանով իսկ՝ Շիրակի թագա- վորությունը: Գագիկ թագավորը փորձեց դիվանագիտորեն զսպել կայսրության նկատմամբ ոտնձգությունները, սակայն կայսրը Վեստ Սարգսի և Պետրոս Գետադարձի աջակցու- թյամբ Գագիկ թագավորին խաբեությամբ հրավիրեց Կոս- տանդնուպոլիս՝ ստիպելով Անին հանձնել կայսրությանը: Եր- կար ժամանակ Գագիկ թագավորը չէր հանձնվում, սակայն ստիպված էր զիջել: Մոնոմախը Գագիկին թույլ չտվեց վերա- դառնալ Անի: Շայ ժողովուրդը սպասում էր իր թագավորին, երբ բյուզանդական բանակը ներխուժելով Շայաստան, 1044թ. կրկին հայտնվեց Անի մայրաքաղաքի դարպասների մոտ, քաղաքի պաշտպանությունը գլխավորում էր ծերունզարդ ալեհեր Վահրամ Պահլավունին և թշնամուն փախուստի մատ- նեց: Բյուզանդական կայսրությունը ուժեղացնում էր ճնշումը: Ըստ Արիստակես Լաստիվերտցու' «հոռոմոց զորքերը չորս անգամ իրար ետևից մտան հայոց աշխարհը՝ սրով, հրով», ահավոր ավերածություններ կատարեցին երկրում: 1045թ. մայրաքաղաքի բնակչության և զորքի ճարահատյալ համա- ձայնությամբ բյուզանդական զորքերը գրավեցին Անին: Անի-Շիրակի Բագրատունյաց թագավորության անկու- մից հետո հայոց պետականությունը շարունակեց պահպան- վել՝ շնորհիվ Կարսի (մինչև 1065թ.) Տաշիր-Զորագետի (մինչև 1113թ.) և Սյունիքի (մինչև 1170թ.) թագավորությունների, և ա- չենի իշխանության՝ Արցախում, Զաքարյանների և Ռուբի- նյանների իշխանապետությունների և Կիլիկիայի հայկական թագավորության (մինչև 1375թ.): Շայ ժողովուրդն իր պետա- կանությունը կարողանում էր պահպանել միայն շնորհիվ իր հերոսական պայքարի: